

BERTRAND RUSSELL

En sevdiğim cilde
yazı başlığı...

YETKİLERİNİ AŞAN HÜKÜMETLERİN HIZAYA GETİRİLMESİ

Aşağıda okuyacağınız yazı Russel'in ilk baskısı 1938'de yapılmış olan «Power-A New Social Analysis» adlı kitabının son bölümüdür.

Thai Dağı'nın yakınından geçerken Konfüçyüs bir mezarın başında ağlayan bir kadına rasgeldi. Ona yaklaştı, sonra Tze-Lu'yu kadına soru sormaya gönderdi. «Acı üstüne acı çekmiş bir insan gibi ağlıyorsun,» dedi. Kadın cevap verdi, «Evet. Kaynatamı burada bir kaplan parçalamıştı. Sonra kocam da öldü, şimdi oğlum da aynı şekilde parçalandı.» Konfüçyüs, «Niçin başka bir yere gitmiyorsun?» diye sordu. Kadın cevap olarak, «Burada baskı yapan bir hükümet yok,» dedi. O zaman Konfüçyüs şöyle konuştu, «Bunu unutmayın, çocuklarım: baskı yapan hükümetler kaplanlardan daha korkunçtur.»

Bu bölümün konusu, hükümetlerin kaplanlardan daha az korkunç duruma getirilmesinin sağlanması sorunudur.

Yukardaki alıntıdan da görüldüğü üzere, hükümet gücünün hizaya getirilmesi çok eski bir sorundur. Taocular bu sorunun çözilemeyeceğine inanarak anarşiyi önerdiler; Konfüçyüsçüler, gücü elinde tutanları ılımlı ve iyi yürekli bilge kişiler durumuna getirecek aktöre (ethics) ve devlet yönetimi eğitimine güvendiler. Aynı dönemde, Yunanistan'da, demokrasi, oligarşi ve tiranlık birbirlerini alt etmeye uğraşıyordu; Demokrasi gücün kötüye kullanılmasını engellemeye çalışıyor, ama durmadan şu ya da bu demagogun geçici olarak halkı avlatmasına kurban gidiyor ve sonunda yenik düşüyordu. Konfüçyüs gibi Platon da eğitimle bilgeleşmiş kimselerin meydana getireceği hükümetlere bel bağlamıştı. Bu görüşü yeniden canlandıran Mr ve Mrs Sidney Webb, «önderlik yeteneği»ne sahip kişilerin gücü elde tuttuğu oligarşilere hayrandırlar. Platon'dan Webb'lere kadar geçen zaman içinde insanlar askerî otokrasiyi, teokrasiyi, monarşiyi, oligarşiyi, demokrasiyi, ve Azizler Yönetimi'ni denediler — bu sonuncusu, Cromwell deneyinin başarısızlığından sonra, günümüzde Hitler tarafından yeniden canlandırıldı. Bütün bunlardan anlaşıyor ki sorunumuz henüz bir çözüme varamamıştır.

Tarihi ya da insan yaradılışını inceleyen biri demokrasinin, bütün bir çözüm yolu değilse bile, çözüm yolunun özsel (essential) bir parçası olduğunu açıkça görecektir. Kendimizi politik koşullarla sınırlandırdığımız sürece

çözümün bütünü bulamayız; dış koşullarla ve eğitimle etkilenen iktisadi, propagandayı ve psikolojiyi de hesaba katmalıyız. Böylece konumuz kendiliğinden dört bölüme ayrılıyor: (I) Politik koşullar, (II) İktisadi koşullar, (III) propaganda koşulları, ve (IV) psikolojik ve eğitimsel koşullar. Şimdi bunları sırayla ele alalım.

I

Demokrasinin artamları (meziyet) olumsuzdur: iyi hükümetler sağlamaz, ama belirli kötülükleri önler. Kadınlar politik olaylarda yer almaya başlayana kadar, evli kadınlar kendi mülkiyetlerini denetleyemiyor, hattâ kendi kazançlarını bile istedikleri gibi kullanamıyorlardı; bir çamaşırcı kadının sarhoş kocası onu kendi kazancıyla çocuklarına bakmaktan alıkoysa, kadının hakkını korumak için başvuracağı bir yer yoktu. On sekizinci yüzyılın ve on dokuzuncu yüzyıl başlarının oligarşik Parlamentosu yaşama gücünü, gerek köyde gerek kentte emekçileri ezerek zenginlerin varlığını çoğaltmakta kullanıyordu. Yasaların sendikacılığı olanaksız kılmasının önüne yalnız demokrasi geçebildi. Demokrasi olmasaydı, Batı Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda küçük bir beyaz aristokrat topluluğu tarafından yönetilen, yarı yarıya uşak durumunda sarı ırktan bir halkla dolacaktı. Kölelik ve serflığın kötülüğünü hepimiz biliriz, ve nerede bir azınlık sağlam bir politik güç tekelini ele geçirirse, orada çoğunluk eninde sonunda ya köle ya da serf durumuna düşecektir. Azınlıkların çoğunluk çıkarlarını korumalarına güvenilemeyeceği bütün tarihte apaçık görülmektedir.

«İyi» adamlardan kurulan bir oligarşinin son derece iyi olacağına inanma eğilimi bugün de eskiden olduğu kadar güçlü. Roma İmparatorluğu hükümeti Konstantin'e kadar «kötü»ydü, sonra «iyi» oldu. Kırallar Kitabı'nda, Tanrı'nın önünde iyilik edenlerle kötülük edenler vardır. Çocuklara öğretildiği şekliyle İngiliz tarihinde «iyi» krallar ve «kötü» krallar vardır. Yahudilerin oligarşisi «kötü», Nazi'lerinki «iyi»dir.

Bu tutum yaşını başını almış adamlara yakışmaz. Bir çocuk emirlere boyun eğdiği zaman «iyi», eğmediği zaman «yaramaz» olur. Büyüyüp de politik bir önder olduğunda, çocukluğunun düşüncelerinden kurtulamaz ve komutlarına boyun eğenleri «iyi», eğmeyenleri «kötü» olarak tanımlar. Dolayısıyla bizim partimiz «iyi» adamlardan, karşı parti «kötü» adamlardan kuruludur. «İyi» hükümet bizim hükümetimiz, «kötü» hükümet öbürlerinininkidir. Montague'lar «iyi», Capulet'ler «kötü»dür, ya da tersine.

Böyle bir hayat görüşü, ciddiye alındığında, toplumsal yaşayışı olanaksız

kılar. Kimin «iyi» kimin «kötü» olduğuna ancak kaba kuvvet karar verebilir ve karar, bir kere verildi mi, hemen her zaman bir ayaklanmayla altüst edilebilir. Gücü elde eden topluluk, başkaldırmaya yol açma korkusuyla denetlenmediği sürece, karşı tarafın çıkarlarını düşünmeyecektir. Despotluktan daha doğru dürüst bir yönetim için toplumsal yaşayışta belli bir tarafsızlık olmalıdır. Ama birçok durumlarda toplu eylem gerektiğinden, böyle durumlarda tek uygulanabilir tarafsızlık şekli çoğunluğun egemenliğidir.

Ne var ki demokrasi, gerekli olduğu halde, hükümet gücünü hizaya getirmenin tek politik koşulu değildir. Bir demokraside çoğunluğun azınlık üstünde canavarca ve bütünüyle gereksiz bir baskı kurması hiç de olanak dışı değildir. 1885'den 1922'ye kadarki dönemde Britanya'nın hükümeti (kadınların dışarıda bırakılmasından başka) demokratikti, ama bu İrlanda'nın ezilmesini önlemedi. Yalnız ulusal değil, dinî ya da politik bir azınlık da baskı altında tutulabilir. Azınlıkların güvenliği, hükümet düzenini bozmayacak ölçüde, gücün hizaya getirilişinin özsel bir parçasıdır.

Sözün burasında toplumun bir bütün olarak eyleme geçmesini gerektiren ve gerektirmeyen durumların gözden geçirilmesi yerinde olur. Toplu kararların bir zorunluk olarak en belirgin bir şekilde ortaya çıktığı durumlar, özünde coğrafi olanlardır. Yollar, demiryolları, lâğımalar, havagazı boruları gibi şeylerin bir tek çözüm yolu vardır. Veba ya da kuduz gibi hastalıklara karşı alınacak sağlık tedbirleri coğrafidir: Hristiyan Bilimcileri'nin bir bulaşıcı hastalık karşısında tedbir almayacaklarını söylemeleri gibi bir şey olamaz, çünkü bu durumda hastalığı başkalarına bulaştıracaklardır. Savaş, iç savaş olmazsa, coğrafi bir olaydır, ve bir iç savaşta bile çok geçmeden şu ya da bu bölge şu ya da bu tarafın egemenliği altına girer.

1922'den önceki İrlandalıları gibi coğrafi bir bölgede toplanmış azınlıklar varsa, bu bölgede hakların tanınmasıyla sorunlar çözülebilir. Ama azınlık söz konusu alana dağılmış durumdaysa bu yöntem uygulanamaz. Hristiyan ve Müslüman topluluklarının bir arada yaşadığı yerlerde evlenme yasaları ayrıdır, ama dini ilgilendirmeyen konularda aynı hükümete boyun eğmek zorundadırlar. Devlet için din birliğinin gerekli olmadığı, Protestanlar'la Katolikler'in tek hükümet altında barış içinde bir arada yaşayabilecekleri, zamanla anlaşılmıştır. Ama Reform'dan 130 yıl sonrasına kadar durum böyle değildi.

Düzeni bozmayacak özgürlük derecesi sorunu soyut olarak çözülemez. Soyut olarak söylenebilecek tek şey, özgürlüğün kısıtlandığı durumlarda, toplu karar vermek için teknik bir neden bulunmazsa, kamu düzeninde özgürlüğün kısıtlanmasını gerektiren önemli bir neden olması gereğidir. Elizabeth kraliçeyken, Katolikler onu tahttan indirmeye kalkıştıklarında, hükümetin on-

ları kötü bir gözle görmesine şaşmamalıdır. Bunun gibi, Protestanlar'ın İspanya'ya başkaldırdığı Hollanda'da, İspanyollar'ın onları ezmesi beklenmelidir. Bugünlerde dinî sorunlar aynı politik öneme sahip değildir. Çok derinlere gitmedikçe politik ayrılıklar bile bir baskı kurma nedeni olmuyor. Muhafazakârlar, Liberaller ve İşçi Partililer kavgasız gürültüsüz bir arada bulunabilirler, çünkü Anayasa'yı zor kullanarak değiştirmek istemezler; ama Faşistler'le Komünistler'in bir araya getirilmesi daha zordur. Demokrasi olan yerlerde bir azınlığın zor kullanarak gücü elde etme çabalarının ya da böyle bir çabayı yürekledirmelerinin yasaklanması akla yakındır, çünkü yasalara uyan çoğunluk huzur içinde yaşamak hakkına sahiptir. Ama yasayı bozma amacını taşımayan her çeşit propaganda hoş görülmeli, yasalar da, teknik verimlilik ve düzenin korunması bozulmadıkça, hoşgörü sahibi olmalıdır. Psikoloji bölümüne geçtiğim zaman bu konuya döneceğim.

Gücün hizaya getirilmesi açısından baktığımızda, en iyi hükümet biriminin büyüklüğü konusunda ortaya çok zor sorular çıkıyor. Büyük bir çağdaş Devlet'de, bu bir demokrasi bile olsa, normal bir yurttaş politik güç konusunda pek az bir şey bilir; seçimde ortaya çıkacak sorunların ne olacağına o karar vermez, bunlar herhalde gündelik hayatından uzak ve yaşantısının neredeyse bütünüyle dışında sorunlarla ilgilidir, vereceği oy da toplam içinde o kadar az bir yer tutacaktır ki seçime hiç katılmazsa da olabileceğini düşünür. Eski Şehir Devletlerinde bu kötülükler çok daha azdı; bugün, yerel yönetim için az değildir. Halkın ulusal sorulardan çok yerel sorularla ilgileneceği sanılır; ama bu hiç de böyle değildir; tersine, söz konusu alan ne kadar genişlerse oy verme zahmetine katlanan seçmen sayısı oranı da o kadar artar. Bu bir bakıma önemli seçimlerde propagandaya daha fazla para harcanılmasından, bir bakıma da sorunların daha ilginç olmasından ötürüdür. En heyecanlı sorunlar savaş ve düşmanlarla ilgili olanlardır. 1910 yılının Ocak ayında bir çiftlik ırgatının bana Muhafazakârlar'a oy vereceğini anlattığını hatırlıyorum (oysa bu onun iktisadî çıkarlarına aykırıydı), çünkü Liberaller kazandığında Almanlar'ın bir haftaya kalmadan memlekete gireceğine inandırılmıştı. Hayatında köy meclisi seçimlerinde oy verdiğini sanmıyorum, oysa bu seçimde tartışma konusu edilen sorunları daha iyi anlayabilirdi; böyle sorunlar onu ilgilendirmiyordu, çünkü topluluk isterisini, ya da bunun beslendiği mitleri kıpırdatacak çeşitten değillerdi.

Böylece ortaya bir ikilem çıkıyor: söz konusu topluluk büyük değil küçük olduğu zaman, demokrasi insana politik güçte etkili bir payı olduğu duygusunu veriyor; öte yandan, söz konusu topluluk küçük değil büyük olduğu zaman, sorunlar ona önemli gözüküyor.

Seçim bölgesi coğrafi değil de bir meslekle ilgili olduğu zaman bu güçlükten bir dereceye kadar kaçınılabiliyor; örneğin bir sendikada gerçekten etkili bir demokrasi olabilir. Her dalın üyeleri toplanıp karmaşık bir politika sorununu tartışabilirler; üyelerin çıkar ve yaşantı birliği verimli bir tartışmayı olanaklı kılar. Dolayısıyla bütün sendikanın son kararı, üyelerin büyük bir oranına bu kararda payı olduğu duygusunu verebilir.

Ne var ki bu yöntemin oldukça belirgin sınırları vardır. Birçok sorunlar o kadar fazlasıyla coğrafidir ki coğrafi bir seçim bölgesinden kaçınılamaz. Kamu kuruluşları hayatımızın o kadar çok noktasını etkiler ki çok çalışan bir adam politikacı olmazsa kendini ilgilendiren çoğu yerel ve ulusal sorunlarda etkin olamaz. Belki de en iyi çözüm, belirli bir çıkarı temsil etmek üzere seçilen sendika başkanı yöntemini genişletmek olacaktır. Bugün birçok çıkar grupları böyle bir temsilciden yoksundur. Demokrasinin politik olduğu gibi psikolojik bakımdan da varolabilmesi için böyle çeşitli çıkarları örgütlendirmesi, ve politik pazarlıklarda, etkilerini seçmenlerinin çokluğu ve sevgisiyle haklı gösterebilecek adamlar tarafından temsil edilmelerini sağlaması gerekir. Bu temsilcilerin Parlamento yerini tutmasını öne sürüyor değilim, ama çeşitli yurttas gruplarının isteklerini Parlamento'ya duyuracakları kanal olmalıdırlar.

Kurucu birimlerin yerel çıkar ve duygularının federasyonla ilgili çıkar ve duygulardan daha güçlü olduğu yerlerde federal dizgeler (sistem) elverişlidir. Yeryüzünde uluslararası bir hükümet kurulursa, bu, güçleri kesinlikle tanımlanmış ulusal hükümetlerin federasyonu olacaktır. Çeşitli amaçlarda, örneğin posta işlerinde uluslararası yetkeler (otorite) kabul edilmiştir, ama bunlar kamuyu ulusal hükümetlerin ele aldığı amaçlar kadar fazla ilgilendirmez. Böyle koşulların yokluğunda, federal hükümet çeşitli birimlerin hükümetlerine el uzatmak eğilimini gösterir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Anayasa uygulandığından beri federal hükümet gelişmiş. Eyaletler güçten düşmüştür. Aynı yönsem (tendency) 1871'den 1918'e kadar Almanya'da da vardı. Federal bir dünya hükümeti bile, ayrılmak isteyecek herhangi bir hükümete karşı girişeceği iç savaştan kazanarak çıkarsa, çeşitli ulusal hükümetlerin karşısında büyük ölçüde güç kazanacaktır. Dolayısıyla bir yöntem olarak federasyonun çok belirli sınırları vardır; ama bu sınırların içinde elverişli ve önemli bir hükümettir.

Görüldüğüne göre çağdaş dünyada hükümet alanlarının çok geniş olmasından kaçınılamaz; gerçekten, özellikle barış ve savaş gibi çok önemli amaçlar için, yeryüzünün bütünü tek yeterli alandır. Geniş alanların psikolojik zararları — özellikle seçmenin güçsüzlük duygusu ve çoğu sorunlardan habersiz oluşu — anlaşılmalı ve bu zararların bir kısmı yukarıda söylendiği gibi çıkar-

ların örgütlenmesiyle, bir kısmı da federasyon ya da hakların verilmesiyle elden geldiğince azaltılmalıdır. Bireyden kimi haklarının alınması toplumsal örgütlenmenin kaçınılmaz bir sonucudur. Ama savaş tehlikesi ortadan kaldırılacak olursa, yerel sorunlar gene ön plana çıkar, insanların politik ilgileri, daha iyi bilecekleri ve daha çok etkileyebilecekleri sorunlara şimdi olduğundan çok daha fazla yönelebilirdi. Çünkü insanların dikkatlerini uzak ülkelerde toplayan ve kendi hükümetlerinin dışarıdaki eylemiyle ilgilendiren şey, başka her konudan çok savaş korkusudur.

Demokrasinin varolduğu yerlerde bireylerle azınlıkları zorbalığa karşı korumak gene gereklidir, hem zorbalık kendi başına kötü olduğu, hem de düzenin bozulmasına yol açabileceği için. Montesquieu'nun yasama, yasalari yürütme, ve yargılama güçlerinin ayrılmasını öğütlemesi, İngilizler'in denetleme ve dengeye geleneksel inançları, Bentham'ın politik öğretileri, on dokuzuncu yüzyıl liberalizminin bütünü, gücün keyfe bağlı olarak kullanılmasını önlemek üzere tasarlanmıştı. Ama bu yöntemlerin verimli olamadığı görüldü. Savunma Bakanlığı ile Hassa Süvarileri'nin birbirlerinden ayrılması şüphesiz askeri diktatoryaya karşı alınmış bir tedbirdi, ama Kırım Savaşı'nda sonuçları korkunç oldu. Eskiden, yasama gücüyle yasalari yürütme gücü anlaşılmadığında, sonuç can sıkıcı bir kördüğüm olurdu; şimdi İngiltere'de verimlilik her iki gücü de, olabildiği kadarıyla, Kabine'de toplamakla sağlanmıştır. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılların keyfi gücü önleme yöntemleri artık günümüzün koşullarına uymuyor, şimdi varolan yöntemlerse henüz verimli değil. Özgürlüğün şu ya da bu şeklini garanti altına almak, yetkilerini aşan görevli, polis, savcı ve yargıçları zaman geçirmeden eleştirmek için birlik gerekir. Ayrıca, kamu hizmetlerinin bütün önemli dallarında belirli bir politik denge bulunmalıdır. Örneğin, polisin ortalama düşüncesinin ülkenin genel düşüncesinden daha gerici olması demokrasi için tehlikeli bir olgudur.

Bütün demokrasilerde, sadece belirli ve kesinlikle tanımlanmış icra görevlerini yerine getirmesi beklenen birey ve örgütler, eğer denetlenmezlerse, pek tatsız bir bağımsız gücü ellerine geçirirler. Bu özellikle polis için böyledir. Yeterince denetlenmeyen polis gücünün kötü sonuçları, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki görünüşüyle, Ernest Jerome Hopkins tarafından *Our Lawless Police*'de sertçe ortaya konmuştur. Kitapta özet olarak bir suçlunun hüküm giymesini sağlayan polisin terfi ettiği, mahkemelerin itirafları suç tanıtı kabul ettikleri, dolayısıyla tutuklanmış kimselere itiraf ettirilinceye kadar işkence etmenin polislerin çıkarına olduğu anlatılmaktadır. Bu kötülük bütün ülkelerde az çok vardır. Hindistan'da iyice yaygındır. İtiraf ettirme isteği Engizisyon işkencelerinin temeliydi. Eski Çin'de şüpheli kimselere işkence edil-

mesi bir alışkanlık haline gelmişti, çünkü iyiliksever bir imparator itirafta bulunmayan kimsenin mahkûm edilmemesini söylemişti. Polis gücünün hiza-ya getirilmesinde çok önemli bir nokta itirafın hiçbir durumda tanıt olarak kabul edilmemesidir.

Ne var ki, bu ıslahat çok gerekli de olsa, hiçbir zaman yeterli değildir. Bütün ülkelerde polis dizgesi (sistem) şüphelenilen suçluya karşı tanıt toplamının bütün kamuoyunu, suçlu lehine tanıt toplamanınsa yalnız onun kendisini ilgilendirdiği sanısına dayanmaktadır. Suçsuzların kurtulması suçluların mahkûm olmasından daha önemlidir denir sık sık, ama her yerde polisin görevi suçsuzluğun değil suçluluğun tanıtını araştırmaktır. Diyelim ki haksız yere cinayetle suçlandırılıyorsunuz ve ilk bakışta sizin aleyhinizde görünen bir olay var. Devletin bütün kaynakları size karşı tanık bulmak üzere seferber olur ve en iyi hukukçular jürinin zihnini size karşı önyargılarla doldurmak için devlet tarafından parayla tutulur. Siz, bu sırada, arkanızda hiçbir kamu örgütünün desteği bulunmaksızın suçsuz olduğunuzun tanıtlarını toplamakta kendi özel servetinizi harcamak zorunda kalırsınız. Paranız olmadığını ileri sürerseniz mahkeme size bir avukat tutar, ama çoğu zaman bu avukat savcı kadar yeterli değildir. Beraat etmeyi becerseniz bile, ancak sinemalar ve Pazar gazeteleri yoluyla iflâstan kurtulabilirsiniz. Zaten haksız yere mahkûm edilmeniz çok daha normal bir sonuçtur.

Yasaya uyan yurttaşlar polisin haksız suçlamalarına karşı korunacaksa, iki polis gücü ve iki Scotland Yard olmalı, biri, şimdiki gibi, suçluluğu, öbürüyse suçsuzluğu tanıtlamak için çalışmalıdır; ve savcının karşısında, mahkeme gözündeki eşit öneme sahip olan bir kamu savunucusu bulunmalıdır. Suçsuzları beraat ettirmenin suçluları mahkûm etmekten daha az önemli olmadığı kabul edildiğinde bunun ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkacaktır. Savunucu polis gücü, ayrıca, bir çeşit suç konusunda savcı durumuna gelmelidir, yani, «görev»lerini yapmakta olan takibatçı polislerin işledikleri suçlar konusunda. Yalnız bu şekilde (başka hiçbir yol göremiyorum) polisin şimdiki baskıcı gücü azaltılabilir.

II

Şimdi keyfi gücün azaltılması için gereken ekonomik koşullara geliyorum. Bu konunun önemi, hem kendi başına incelenmesi bakımından, hem de büyük bir düşünce karmaşasına yol açtığı için çok büyüktür.

Politik demokrasi sorununuzun bir kısmını çözer, hepsini çözemez. Ekonomik güç monarşik ya da oligarşik kaldığı sürece, yalnız politika yoluyla hiç-

bir gerçek güç eşitlemesi olamayacağını Marx söylemişti. Dolayısıyla ekonomik güç Devlet'in elinde, Devlet de demokratik olmalıydı. Bugün Marx'ın yolundan gittiklerini ileri sürenler bu öğretinin yalnız yarısına bağlı kalmışlar, Devlet'in demokratik olması gereğini bir yana atmışlardır. Böylece hem ekonomik hem de politik gücü bir oligarşinin elinde toplamışlar, bu oligarşi de, dolayısıyla, eski zamanların herhangi bir oligarşisinden daha güçlü olmuş, daha fazla despotluk edebilme fırsatını kazanmıştır.

Gerek eski tarz demokrasi gerekse yeni tarz Marxçılık, gücü hizaya getirme amacındadır. Birincisi yalnız politik olduğu için, ikincisiyse yalnız ekonomik olduğu için başarısızlığa uğradı. İki güç bir araya getirilmedikçe bu sorun çözülemez.

Toprak ve büyük ekonomik örgütlere Devlet'in sahip olması gereği hem teknik hem de politik bakımlardan tartışılabilir. Fabian Derneği ve, bir dereceye kadar, Amerika'da Tennessee Vadisi tartışmaları dışında, işin teknik yönü üzerinde pek fazla durulmamıştır. Oysa bu, özellikle elektrik ve su gücü konularında çok önemlidir ve Muhafazakâr hükümetleri bile teknik açıdan sosyalist sayılabilecek tedbirler almaya zorlamıştır. Modern tekniğin bir sonucu olarak örgütlerin nasıl geliştiğini, birleştiğini, alanlarını genişlettiğini görmüştük; bunun kaçınılmaz sonucu politik Devlet'in ya gittikçe artan ekonomik görevler yüklenmesi ya da bu görevleri kendisini hiçe sayacak ve denetleyecek kadar güçlü büyük özel girişimlere bırakması gerekir. Devlet bu gibi girişimlere üstünlüğünü kabul ettiremezse onların kuklası durumuna düşer, onlar da gerçek Devlet olurlar. Modern tekniğin bulunduğu yerlerde ekonomik ve politik güçler şu ya da bu şekilde birleşmelidir. Birleşme yolunda bu hareket, Marx'ın önceden bildirdiği gelişmeye mal ettiği direnilmez kişilsiz özelliğe sahiptir. Ama ne sınıf çatışmasıyla, ne de proletaryaya yapılan haksızlıklarla ilgili değildir.

Politik bir hareket olarak Sosyalizm endüstri emekçilerinin çıkarlarını korumak amacını güder; teknik yararları oldukça arka planda tutulmuştur. Kapitalistin ekonomik gücünün ona emekçiyi ezme fırsatı verdiğine, ve emekçi eski el emekçisi gibi kendi üretim araçlarına kendi sahip olamadığına göre işçilerin toplu halde mülkiyet sahibi olmalarıyla kurtulabileceklerine inanır. Kapitalist saf dışı edilirse bütün işçi topluluğu Devlet'i meydana getirecektir; dolayısıyla, ekonomik güç sorunu ancak Devlet'in bütün toprak ve sermayeye sahip olmasıyla çözülebilir. Bu, ekonomik gücün hizaya getirilmesi için bir önermedir, ve bu yüzden şimdiki tartışmamızın sınırları içine girmektedir.

Tartışmanın incelemesine başlamadan önce, bu yolun, yeterince garantiye alınmış ve genişletilmiş olması şartıyla, geçerliliğine inandığımı kaçamak yap-

maksızın söylemek istiyorum. Öte yandan, böyle bir garanti ve genişlemenin yokluğunda, bu yol çok tehlikeli bir yoldur ve ekonomik despotluktan kurtuluş arayanları öylesine yanıltabilir ki sonunda eskisinin yerine hem ekonomik hem politik, ve şimdiye kadar bilinenlerden çok daha sert ve korkunç bir despotluk kurmuş olduklarını görürler.

İlkin, «sahip olmak» «denetlemek»le aynı şey değildir. Eğer (diyelim ki) bir demiryoluna Devlet sahipse, ve Devlet'in bütün yurttaşlardan meydana geldiği düşünülüyorsa, bunlar kendi başlarına, normal bir yurttaşın demiryolu üzerinde bir hakkı olduğunu göstermez. Şimdi bir an duralım ve Berle ile Means'in büyük Amerikan korporasyonlarında mülkiyet ve denetleme konusunda ne söylediklerine bakalım. Bu gibi korporasyonların büyük çoğunluğunda yöneticilerin mülkiyetin genellikle yüzde bir ya da ikisine sahip olduklarını, ama, sonuç olarak, bütün denetlemeyi ellerinde tuttuklarını anlatıyorlar:

«Yönetim kurulu seçiminde hisse sahibine açık üç yol vardır. Oy veremeyebilir, yıllık toplantıya katılarak kendi hissesi için oy verebilir, ya da oy verme hakkını korporasyon yöneticilerinin, vekiller kurulunun seçtiği vekile aktaran bir anlaşma imzalayabilir. Elinde tuttuğu hisse toplamı çok büyük olmadıkça kendi oyu toplantıda hiçbir şey değiştiremeyeceğine göre, hissedar ya hiç oy vermeyecek ya da *kendi denetleyemeyeceği ve seçimlerinde söz hakkına sahip olamayacağı kimselere oyunu teslim edecektir*. İki durumda da denetleme hakkı yoktur. Denetleme hakkı daha çok vekiller kurulunu seçenlerin elindedir... Vekiller kurulu o sıra iş başında olan yöneticiler tarafından seçildiğine göre, yöneticiler kendi yerlerine gelecek kimseleri istedikleri gibi seçebilirler.»¹

Yukarıda anlatılan çaresiz kimselerin emekçi değil, kapitalist olduğuna dikkat edilmelidir. Söz konusu korporasyonun ortaklarıdır, çünkü, talihliyseler, ellerine belirli bir gelir getirecek yasal (kanunî) hakları vardır; ama denetleme hakkından yoksun oldukları için gelirleri iyice şüphelidir. Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk olarak 1896 yılında gittiğim zaman büyük sayıda demiryollarının iflâs etmesine şaşımtım; soruşturduğumda, bunun yöneticilerin beceriksizliğinden değil, ustalığından ileri geldiğini öğrendim: normal hissedarların yatırımları, şu ya da bu şekilde, yöneticilerin daha çok çıkarı bulunan başka şirketlere aktarılmıştı. Bu oldukça basit bir yöntemdi, ve şimdilerde böyle şeyler daha parlak bir şekilde yürütülüyor, ama temel ilke aynıdır. Herhangi büyük bir korporasyonda, güç zorunlukla mülkiyetten daha toplu durumdadır ve ilk bakışta politik görünse de sonu gelmez bir zenginlik kaynağı kılınabilecek ya-

¹P. N. Ore, *The Origin of Tyranny*.

rarları vardır. Zavallı yatırımcı, yasalara uyularak ve kıbarca soyulur; tek sınır, ona kazancını borsaya yatırmayacak kadar kötü günler geçirtmektir.

Devlet korporasyonun yerini alınca durum pek fazla değişmez; normal hissedarın çaresizliği korporasyonun büyüklüğünden ileri geldiğine göre, normal yurttaş Devlet karşısında büsbütün çaresiz kalacaktır. Bir savaş gemisi bütün toplumun malıdır, ama buna dayanarak sahip olma haklarından yararlanmaya kalkışan adamı yerine oturtuverirler. Doğrusu, buna bir çare yok değildir: bir dahaki Genel Seçimler'de, Deniz Gücü harcamalarının kısılmasından yana olan bir adaya oy verirsiniz, böyle bir aday bulabilirsiniz; ya da gazetelerin okuyucu sütunlarına mektup göndererek denizcilerin gemileri gezmeye gelenlere daha yumuşak davranmaları gerektiğini söylersiniz. Ama bundan fazlasını yapamazsınız.

Ama, deniyor ki, savaş gemisi kapitalist bir Devlet'indir, ve bir işçi Devlet'inin olursa her şey değişecektir. Bu görüş bence ekonomik gücün artık mülkiyet değil, denetlemeyle ilgili bir sorun olduğunu kavrayamamaktan ileri geliyor. Birleşik Devletler Çelik Korporasyonu yerini Birleşik Devletler Hükümeti'ne bıraksaydı, gene bu işi yürütecek adamlar gerekcekti; bunlar ya şimdiki yöneticiler, ya da aşağı yukarı aynı yetenek ve görüşlere sahip kimseler olacaktı. Şimdi hissedarlara karşı takındıkları tavrı o zaman yurttaşlara karşı takınacaklardı. Gerçi hükümetin emrinde olacaklardı, ama hükümet demokratik ve kamuoyuna açık bulunmadıkça, hükümetin görüşü de görevlilerin görüşünden pek fazla ayrılmayacaktı.

Marx ve Engels'in yetkelerine dayandıkları için geçen yüzyılın ortalarından kalma birçok düşünceleri sürdüren Marxçılar, şirketleri hâlâ kapitalist bireylerin elinde gibi görüyor ve mülkiyetle denetlemenin ayrılmasından alınacak dersleri öğrenmiyorlar. Önemli olan adam kâğıt üzerindeki mülkiyetin bir parçasına sahip olan kişi değil, ekonomik gücü denetleyen kimsedir. Başbakan Downing Street'deki 10 numaralı evin sahibi değildir, Başpiskoposlar da oturdukları saraylara sahip olmazlar; ama buna dayanarak onların barınak bakımından ortalama emekçilerden daha iyi durumda olmadıklarını söylemek saçma olur. Demokratik olmayan herhangi bir sosyalizmde ekonomik gücü elde tutanlar, hiçbir şeye «sahip» olmadan, saray gibi yerlerde oturabilir, en iyi otomobilleri kullanabilirler, eğlenceleri için istedikleri kadar para çekebilirler, resmî tatil bölgelerinde toplum parasıyla tatil yapabilirler, v. b. Ve normal işçiyi şimdiki denetleyicilerden çok niçin düşünsünler? Normal işçinin onları yerlerinden etme hakkı olmadıkça böyle bir neden yoktur. Üstelik, küçük yatırımcının şimdiki büyük korporasyonlarda nasıl bir boyunduruk altına girdiğini görünce yöneticinin demokrasiyi, hattâ kapitalistlerden meydana gelen bir «de-

mokrası»yi nasıl çiğneyebileceğini anlarız.

Yani, Devlet mülkiyetiyle ekonomik girişimler denetlemesinin normal yurttaşla fayda sağlaması için yalnızca bir demokrasi değil, etkili bir demokrasi gerekmektedir; buysa büsbütün zordur, çünkü yönetici sınıf, büyük bir dikkatle denetlenmedikçe, hem hükümetin hem de endüstriyle maliyeyi şu anda denetlemekte olan kimselerin gücünü birleştirecektir; ayrıca hükümeti rahatsız etme araçlarını da, bütün propaganda araçlarının tek sahibi olarak, hükümetin kendisi sağlamalıdır.

Demek ki, bütün büyük çapta endüstri ve maliyenin mülkiyet ve denetlemesinin kamu elinde olması gücün hizaya getirilmesinde *gerekli* bir koşuldur, ama *yeterli* bir koşul olmaktan uzaktır. Bu koşul, şimdiye kadar varolagelen herhangi bir katkısızca politik demokrasiden daha iyi işleyen, memur tiranlığına karşı daha iyi korunan ve propaganda özgürlüğü daha bilinçli olarak sağlanan bir demokrasi tarafından tamamlanmalıdır.

Demokrasiden ayrılan Devlet Sosyalizmi'nin tehlikeleri Sovyetler Birliği'nde geçen olaylarda görülmüştür. Rusya'ya karşı tutumu dinî inanç haline gelenler var; onlara sorulursa, bu memlekette her şeyin yolunda gitmediğini belirten tarırları gözden geçirmek bile günahıdır. Ama eski taraftarların verdiği bilgiler, bu konuda zihni mantığa açık olanları gittikçe daha fazla inandırmakta. Bundan önceki bölümlerde ele aldığımız tarihî ve psikolojik kanıtlar sorumsuz güçten iyilik beklemenin ne kadar saçma olduğunu gösteriyor. Güç konusunda gerçekte neler olduğu Eugène Lyons'ın aşağıdaki sözlerinde özetleniyor:

«Bütün hayat ve dışavurum, çalışma ve eğlence, ödül ve cezaları tekelletiren bir devletin yönetiminde saltçılık (mutlakiyetçilik) yüzbinlerce, hattâ milyonlarca büyüklü küçüklü otokratın varlığını gösterir. Merkezileştirilmiş otokratik yönetim yetkilendirilmiş bir insan makinasıyla, bir görevliler piramidi yoluyla çalışır; her tabaka kendinden yukarıdakine karşı boynu bükük, kendinden aşağıdakine karşı zorba durumundadır. Önünde herkesin boyun eğdiği gerçek bir demokratik denetlemenin frenleri ile yeterli bir yasanın ıslahı gerçekleşmedikçe güç mekanizması bir baskı makinası olur. Bir tek işveren, yani Devlet'in olduğu yerde, ekonomik hayatta sağ kalmanın birinci kuralı uysallıktır. Aynı görevli grubunun gizli tutuklama ve cezalandırma, haktan yoksun kılma, işe alma ve işten atma, besin ve barınak sağlama gücüne sahip olduğu yerlerde, ancak bir budala ya da sapıkça bir kurban edilme isteği besleyen kimse kafa tutma cesaretini bulacaktır.»²

Gücün bir tek örgütte — Devlet'de — toplanmasının despotluk kötülük-

² *Assignment in Utopia*, s. 195.

lerini aşırı bir derecede ortaya çıkarmaması için, bu örgüt içinde gücün geniş alana yayılması, ikinci derecede grupların geniş ölçüde özerk (autonomous) olması gerekir. Demokrasi, hakların tanınması, ve yasadışı cezalara karşı korunma bulunmadıkça, ekonomik ve politik güçlerin birleşmesi tiranlığın yeni ve korkunç bir aracından başka bir şey olamaz. Rusya'da kendi yetiştirdiği buğdaydan bir parça alan köylü ölüm cezasına çarptırılabilir. Hükümetin bile bile hafifletmekten kaçındığı bir kılık sırasında milyonlarca köylü açlıktan ve açlığın doğurduğu hastalıklardan ölürken çıkarılmıştı bu yasa.³

III

Şimdi gücün hıza getirilmesinin propaganda koşullarına geliyorum. Haksızlıkların kamuya gösterilebilmesi gereği besbellidir; yasalar bozulmadıkça kamuyu kızıştırma özgürlüğü olmalıdır; yetkilerini aşan ya da kötüye kullanılan görevlileri suçlama yolları bulunmalıdır. Bugünün hükümeti kendi devamını yıldıрма, seçmen kütüklerini değiştirme ve benzeri yöntemlerle sağlayabilecek durumda olmalıdır. Önemli kimselere yöneltilen yerinde yergilere resmî ya da resmî olmayan cezalar verilmemelidir. Bunların çoğu bugünün demokratik ülkelerinde, iktidardaki politikacıların yarı ülke nüfusunun düşmanca yergilerine hedef olmasına yol açan parti hükümetleri tarafından sağlanmıştır. Böylelikle başka durumlarda işleyebilecekleri birçok suçu işlemekten alıkonmuş olurlar.

Ekonomik güç tekeli Devlet elde tuttuğu zaman bütün bunlar kapitalist yönetim altındakinden daha önemli olur, çünkü Devlet'in gücü çok daha büyüktür. Somut bir örnek alalım: kamu hizmetinde çalışan kadınların durumu. Şikâyetleri vardır, çünkü erkeklerden daha az para almaktadırlar; şikâyetlerini duyurmalarının meşru yolları vardır ve bu yollara başvurdıkları için onları cezalandırmak güvenilir bir çare değildir. Sosyalizmin uygulanmasıyla bu eşitsizliğin ortadan kalkacağını sanmamızın hiçbir nedeni yoktur, ama o zaman bu konuda gürültü çıkarma yolları ortadan kalkardı. Bütün gazete ve basımevleri hükümet emrinde olur, hükümetin söylediğinden başka haber basmazlardı. Hükümetin kendi politikasına yapılan saldırıları yayımlayacağına kesinlikle inanabilir miyiz? Yayımlamazsa, yayım yoluyla kızıştırma olanakları ortadan kalkardı. Bütün toplantı yerleri hükümetin olacağı için kamu toplantıları da aynı derecede güçleşecekti. Dolayısıyla, politik özgürlüğün güvenliği amacıyla dikkatli tedbirler alınmazsa, şikâyetleri duyurma yöntemi kalmayacak ve hükümet,

³ Aynı yerde, s. 492.

bir kere seçildikten sonra tıpkı Hitler'in ki gibi bütün güçleri elinde tutabilecek, sonsuza kadar yeniden seçilmeyi başaracaktır. Demokrasi bir şekil olarak kalacak, ama Roma İmparatorluğu'nda süregelen halk yönetimi şekillerinden daha fazla bir gerçekliği bulunmayacaktır.

Sorumsuz gücün, Sosyalist olarak adlandırıldığında, geçmişteki keyfi gücün kötü niteliklerinden kurtulacağını ummak çocukça bir psikolojiyi gösterir: iyi prens kötü prensi devirmiş ve her şey yoluna girecektir. Bir prene güveneceksek, «iyi» olduğu için değil, «kötü» olmak çıkarına uymadığı için güvenmeliyiz. Bunun böyle olmasını sağlamak gücü zararsız hale getirmektir; ama «iyi» olduğuna inandığımız adamları sorumsuz despotlar yapmakla zararsız hale getiremeyiz.

B. B. C., propaganda özgürlüğü ile hükümet tekeli birleştirme yolunun olanaklarını gösteren bir devlet kuruluşudur. Kabul etmeliyiz ki, Genel Grev gibi bir zamanda tarafsız olmaktan çıkar; ama normal zamanlarda çeşitli görüş açılarını, olabildiği kadar, sayıca oranlarına göre temsil eder. Sosyalist bir Devlet'te, toplantı yapmak üzere salon tutulması ve karşı edebiyatın yayımlanması gibi tarafsız hareketler düzenlenmelidir. Çeşitli görüşleri temsil eden çeşitli gazeteler yerine değişik partilere değişik sayfalar ayrılmış bir tek gazete belki daha uygun olur. Böylelikle okurlar bütün düşünceleri bir arada görür, bugün, okudukları gazetede kabul etmedikleri hiçbir şeyle karşılaşmayan kimselerden daha az tek taraflı olurlardı.

Sanat, bilim ve (kamu düzeninin izin verdiği kadarıyla) parti politikası gibi konularda düşünce birliği gerekli, hattâ istenecek çeşitten bir şey değildir. Bunlar meşru yarışma alanlarıdır ve kamunun böyle konularda ayrılığı sinirlenmeden kabul etmesi önemlidir. Demokrasinin başarılı ve sürekli olabilmesi için hoşgörü bulunmalı, pek fazla nefret ve pek fazla sertlik sevgisi bulunmamalıdır. Bu da bizi gücü hizaya getirmenin psikolojik koşullarına getiriyor.

IV

Gücün hizaya getirilmesinin psikolojik koşulları bazı bakımlardan en güç olanlardır. Güç psikolojisiyle ilgili olarak görmüştük ki korku, öfke ve her çeşit toplu coşkunluk insanları bir önderin ardından körcesine gitmeye sürükler ve bu önder, çoğu zaman, halkın güveninden yararlanarak kendi tiranlığını kurar. Dolayısıyla demokrasinin korunması için bir yandan bu gibi genel coşkunluk yaratan durumlardan kaçınmak, bir yandan da halkı böyle ruh hallerine kolayca girmeyecek şekilde eğitmek gerekir. Ateşli bir bağımsızlık ruhunun hüküm sürdüğü yerlerde, çoğunluğun kabul etmediği herhangi bir düşünce hu-

zurun bozulmasına yol açabilir. Herhangi bir şekilde garip düşünceleri olan bir çocuğa okul arkadaşları kötü davranırlar, ve birçok yetişkin adamlar da okul çağında çocukların zihniyetini aşmamıştır. Şüphecilikle karışık yaygın bir geniş görüşlülük, toplum içinde bir arada çalışmayı daha az güç, ve özgürlüğü daha olanaklı kılar.

Naziler'inki gibi bir eskiyi yeniden canlandırma coşkunluğu, erkesi (enerjisi) yarattığı fedakârlık görünüşü yüzünden birçok kimselerde hayranlık uyandırır. Acı çekmeyi, hattâ ölümü umursamaz çeşitten bir toplu coşku tarihinde çok görülmüştür. Coşku gösterisinde bulunanlar ancak zor kullanılarak yatıştırılabilirler ve yatıştırılmadıkları zaman başkalarına karşı zor kullanırlar. 1920'de Pekin'de gördüğüm bir Bolşevik, odayı adımlayıp duruyor, ve çok yerinde olarak, «Biz onları öldürmezsek onlar bizi öldürecek,» diyordu. Bir tarafın böyle düşünmesi öbür tarafın da böyle düşünmesine yol açar; bunun sonucu her şeyin zafer uğruna harcadığı ölümüne bir kavgadır. Kavga sırasında hükümet askerî nedenler dolayısıyla despotça bir güç elde eder; sonunda, savaşı kazanırsa, gücünü önce düşmandan arta kalanları ezmekte, sonra da kendi taraftarları üstünde diktatoryasının devamını sağlamakta kullanır. Sonuç, coşkun taraftarların uğruna dövuştüğü şeyden çok başka türlü olur. Coşkunluk belirli sonuçlar sağlayabilir, ama istediği sonuçları hiçbir zaman elde edemez. Toplu coşkunluğu beğenmek hesapsız ve sorumsuz bir davranıştır, çünkü bu coşkunluğunun meyvaları yabanılık, savaş, ölüm ve köleliktir.

Despotluğun baş yardımcısı, ve sorumsuz güçten elden geldiğince kaçınan bir dizgenin yerleşmesine en büyük engel savaştır. Onun için savaşın önlenmesi sorununuzun özsel bir parçasıdır — en önemli parçası diyebilirim. Hangi hükümet şekli ya da ekonomi dizgesiyle olursa olsun, dünya bir kere savaş korkusundan kurtuldu mu, insanlar yöneticilerinin yabanılığını kısıtlama yollarını bulacaklardır. Öte yandan, her çeşit savaş, özellikle modern savaş, yumuşak başlı kimseleri bir önder aramaya iterek ve toplumun cesur üyelerini bir kurt sürüsüne çevirerek diktatoryanın yerleşmesine yardımcı olur.

Savaş tehlikesi belirli bir kitle psikolojisi yaratır, ve bu psikoloji varolduğu yerlerde savaş tehlikesini çoğaltır, ayrıca despotluğu kolaylaştırır. Onun için toplu isteriye en fazla engel olacak ve başarılı bir demokrasiyi yürürlüğe koymaya en çok yardım edecek eğitim çeşidini gözden geçirmeliyiz.

Demokrasinin başarısı için ilk bakışta karşıt eğilimli görünen iki niteliğin iyice yaygın olması gerekir. İnsanlar belirli bir dereceye kadar kendilerine güvenmeli ve kendi yargılarını desteklemeye hazır bulunmalıdırlar; karşıt yönlerde politik propaganda yapılmalı, halk da bunlara katılmalıdır. Ama öte yandan insanlar çoğunluğun kendilerine karşı kararına boyun eğmeye de hazır olma-

lıdırlar. Bu iki koşuldan birisi bulunmayabilir: toplum çok yumuşak başlı olup bir önderin diktatorya kurmasına izin verebilir; ya da bütün partiler kendilerini fazlasıyla öne sürerler ve dolayısıyla ulus bir kargaşa içinde kalır.

Bu konuda eğitime düşen görev iki maddede gözden geçirilebilir: önce kişilik ve duygularla ilgili olarak; ikincisi, öğretimle ilgili olarak. Biz birinciden başlayalım.

Demokrasinin çalışabilmesi için toplum nefret ve yıkıcılıktan, aynı zamanda korku ve boyun eğmeden elden geldiğince uzak bulunmalıdır. Bu duyguları politik ya da ekonomik koşullar yaratmış olabilir, ama benim gözden geçirmek istediğim, insanların bu duygulara daha yakın ya da daha uzak olmasında eğitimin payıdır.

Kimi aileler ve kimi okullar çocuklara tam bir baş eğmeyi öğretmek çabasıyla işe girerler; bu çaba hemen her zaman ya bir köle ya da bir asi yaratmakla sonuçlanır, oysa her iki tipin de demokraside yeri yoktur. Sert disiplinli bir eğitimin sonuçlarına gelince, Avrupa'nın bütün diktatörleri benim görüşüme katılıyorlar bu konuda. Savaştan sonra Avrupa'nın hemen her ülkesinde, fazla disiplin ya da öğretmenlere fazla saygı gösterisi gerektirmeyen serbest okullar vardı; ama askerî otokrasiler teker teker okullardaki bütün serbestliği yok edip yeniden eski eğitime, öğretmeni küçük çapta bir Führer ya da Duce olarak gösterme alışkanlığına döndüler. Bundan anlaşıyor ki diktatörler okulda belirli bir özgürlük derecesini demokratik bir eğitim olarak ele alıyorlar ve okulda otokrasiyi devlette otokrasinin doğal başlangıcı olarak görüyorlar.

Bir demokraside yaşayan kadın ve erkekler ne köle ne de asi olmalıdırlar; bir yurttaş, yani, kendine ve başkalarına hükümet zihniyetinin gerektirdiği kadarını kabul etme hakkını tanıyan bir kişi olmalıdırlar. Demokrasi bulunmayan yerlerde hükümet zihniyeti efendilerin uşaklarına davranışı gibidir; ama demokrasi bulunan yerlerde eşit iş birliği ilkesi vardır ve bu ilkeye göre herkes kendi düşüncesini ancak bir dereceye kadar ileri sürer, bundan öteye gitmez.

Bu da bizi birçok demokratlara dert kaynağı olan şeye, yani «ülkü» denen nesneye getiriyor. Ülkü, kendinden verme, bir amaca kahramanca bağlanma gibi sözler biraz şüpheli bir açıdan incelenmelidir. Biraz psikanaliz yardımıyla görülecektir ki bu güzel sözlerin altında yatan şey aslında soylu bir ülkücülük biçiminde ülküleştirilmiş, ortaklaşa kılınmış ve kişileştirilmiş gurur, nefret ya da oç alma isteği gibi bambaşka duygulardır. Yurdu için savaşmaya hazır, hattâ istekli olan savaşçı yurtseverin aslında adam öldürmekten hoşlandığından şüphe etmeye hakkımız vardır. İyi yürekli bir toplum, çocuklu-

ğunda iyilik görüp mutlu kılınan ve gençliğinde dost bir dünya bulan bir toplum, adına yurtseverlik ya da sınıf savaşı ya da bu gibi bir şey denen ve büyük sayıda insanları öldürme yolunda birleşmeye dayanan çeşitten bir ülkücülüğe kapılmayacaktır. Bana kalırsa mutsuz geçen çocukluk dönemleri katı yürekli ülkücülük çeşitlerine karşı eğilimi arttırmaktadır ve ilk öğretim duygusal bakımdan olması gerektiği gibi olursa bu eğilim azalır. Aşırıılık bir bakıma duygusal, bir bakıma da usal bir bozukluktur; insanları iyi yürekli kılan çeşitten mutlulukla bilimsel bir kafa alışkanlığı yaratan çeşitten zekâ, aşırıılığa karşı savaşmalıdır.

Günlük yaşayışta demokrasiyi başarıya ulaştıracak mizaç, usal yaşayışta bilimsel mizacın tıpatıp aynıdır; şüphecilikle bağnazlığın arasında bir yerdedir. Bu açıdan bakıldığında doğruya ne büsbütün erişilebilir, ne de büsbütün erişilemez; ancak bir dereceye kadar doğruya erişilir, bu da büyük güçlülere göğüs germekle olur.

Modern şekliyle otokrazi her zaman bir inanca bağlıdır: Hitler'inki, Mussolini'ninki, ya da Stalin'inki. Otokrazinin yürürlükte bulunduğu yerlerde daha düşünme çağına varmamış gençlerin zihinlerine birtakım inançlar sokulur ve bu inançlar o derece sürekli ve direktence öğretilir ki öğrencilerin ilk derslerin ipnotik etkisinden kurtulma yolları kesilir. İnançlar kafalara, doğru olmalarının nedeni gösterilerek değil, papağan gibi ezberletilerek ya da kitle isterisi gibi yöntemlerle sokulur. Bu tarzda öğretilen iki karşıt inancın ürünü tartışabilen iki taraf değil, savaşan iki ordu olur. İpnotize edilen otomatonlar kutsal olan her şeyin kendi taraflarında, korkunç olan her şeyin karşı tarafta olduğunu sanırlar. Böyle aşırı gruplar Parlamento'da toplanıp «bakalım çoğunluk hangi tarafta» diyemezler; iki taraf da kutsal bir amaç uğruna çarpıştığı için bu yol fazlasıyla yumuşaktır. Diktatoryalardan kaçınmak gerekiyorsa bu soy bağnazlık önlenmeli ve önlenmesinin yolları eğitimin özsel bir parçası olmalıdır.

Eğitimi ben denetliyorum olaydım, bütün yaygın konuların en ateşli savunucularının konuşmalarını B. B. C. yoluyla okulda çocuklara dinletirdim. Bundan sonra öğretmen çocukları tartışmaları özetlemeye çağırır ve parlak konuşmaların sağlam mantıkla ters orantılı olduğunu nazikçe içerirdi. Parlak konuşmalara karşı bağışıklık kazanmak demokratik bir ülkenin yurttaşları için son derece önemlidir.

Modern propagandacılar, akıldışı inançlar yaratma tekniğini en iyi kullanan reklâmcılardan çok şey öğrendiler. Eğitim, eğitim görmeyenlerin doğal inanırlığını ve doğal inanmazlığını karşılayacak şekilde hazırlanmalıdır: yani, etkili şekilde söylenen şeye sebepsiz inanma ve etkili şekilde söylenmeyen şeye en

sağlam sebeplere karşı inanmama alışkanlığına karşı. İşe ana okulunda başladım, çocukların aralarından seçme yapması gereken iki çeşit şekerle: şekerlerden biri güzel olur, güzelliği soğuk ve kesin bir dille belirtilirdi; öbürü çok kötü bir şeker olur, en iyi reklâmcıların en büyük ustalığıyla övülürdü. Az zaman sonra onları kırdı tatil yapmak için bir yer seçmeye bıraktım: bir harita göstermek yoluyla övülen güzel bir yer ve parlak afişlerle övülen çirkin bir yer.

Tarih öğretimi de buna benzer bir şekilde yürütülmelidir. Geçmişte büyük bilgeler gibi görünen nice sözen (hatip) ve yazar bugün kimsenin inanmadığı şeyleri savunmuştu: büyücülüğün gerçekliği, kölelik kurumunun iyiliği gibi. Gençlerin bu gibi söz sanatı ustalarını tahımasını, retoriklerini ve yanlış düşüncelerini değerlendirmesini sağladım. Yavaş yavaş çağdaş sorulara geçtim. Tarih bilgilerine iyi bir hazırlık olarak onlara İspanya üzerine (ya da o anda en fazla tartışmaya yol açan konu üzerine) önce *Daily Mail*, sonra da *Daily Worker*'da söylenen şeyleri okurdum; sonra onlardan gerçeğin ne olduğunu çıkarmalarını istedim. Çünkü hiç şüphe yok ki bir demokratik ülke yurttaşı için gazeteleri okuyarak gerçeğin ne olduğunu anlamak ustalığı kadar faydalı bir şey olamaz. Birinci Dünya Savaşı'nın önemli anlarında gazetelerde yazılanlarla sonradan resmî tarihe yazılanları karşılaştırmak bu amaç için yararlı olur. Ve o zamanki gazetelerde ortaya çıkan kitle isterisi öğrencileri şaşırtınca, onlara — dengeli ve dikkatli bir yargılama yeteneğine sahip olmazlarsa — hükümet böyle bir korku ve kan dökme isteği yaratır yaratmaz aynı duruma düşecekleri anlatılmalıdır.

Gelgelelim, büsbütün olumsuz bir duygusal tavır öğretmek istemem; bütün güçlü duyguların yıkıcı bir çözümlemeyle yok edilmesinden yana değilim. Bu tavrı yalnız toplu isterinin temeli olan duygularla ilgili olduğu zaman savunuyorum, çünkü savaşa ve diktatoryalara yol açan şey toplu isteridir. Ama bilgelik *sadece* usul değildir: us kılavuzluk edip yön gösterebilir, ama eyleme yol açan gücü doğurmaz. Bu gücü veren duygulardır. İyi toplumsal sonucu olan duygular, nefret, öfke, korku gibi kolaylıkla ortaya çıkmazlar. Bunların yaratılmasında birçok şeyler ilk çocukluk dönemine bağımlıdır; birçoğu da, ekonomik koşullara. Ne var ki, normal eğitim sırasında, iyi duygular geliştirecek besin verilebilir ve insan hayatına değer katan şeyler gerçekleştirilebilir.

Geçmişte dinin amaçlarından biri buydu. Ama Kilise'lerin başka amaçları da vardı ve bağnaz temelleri zorluklara yol açıyordu. Geleneksel dine artık inanamayacak insanlar için başka yollar da vardır. Kimi aradığını musikide, kimi şiirde bulur. Başkaları için astronomi de aynı işe yarayabilir. Yıldızlar evreninin genişliğini ve eskiliğini düşündüğümüz zaman şu oldukça önemsiz geze-

genin üstünde geçen tartışmalar önemlerini yitirir ve kavgalarımızın keskinliği azıcık saçma görünür. Ve bu olumsuz duygu bizi kurtardığı zaman, musiki ya da şiir yoluyla, tarih ya da bilim yoluyla, güzellik ya da acı çekme yoluyla, insan hayatında gerçekten değerli şeylerin bir savaş meydanında ya da politika çatışmalarında ya da insan yığınlarının dışardan zorlanmış bir hedefe doğru birbirlerine ayak uydurup yürümelerinde değil, bireysel şeylerde bulunduğunu daha iyi anlarız. Toplum hayatının örgütlenmesi gereklidir, ama bir mekanizma olarak gereklidir, kendi başına değer verilecek bir şey olarak değil. İnsan hayatının en değerli tarafları bütün büyük dinî öğretmenlerin anlattığı şeylere benzer. Korporatif Devlet'e inananlar en yüksek etkinliklerimizin toplu olarak yaptıklarımız olduğunu söylerler, oysa hence hepimiz en iyi işlerimizi değişik yollardan başarırız, ve bir kalabalığın duygusal birliği ancak daha aşağı bir düzeyde sağlanabilir.

Liberal görüşle totaliter Devlet görüşü arasındaki özsel ayrım budur, birincisi Devlet'in iyiliğini sonunda bireyin iyiliğine bağlar, ikincisiyse Devlet'i bir sonuç olarak ele alır ve bireyleri, yöneticiler çıkarına işleyen bir peilerin olan gizemcil (mystical) bütünlüğün boyunduruğuna sokmak ister. Eski Roma'da Devlet'e tapınma öğretisi vardı, ama Hristiyanlık İmparatorlar'a karşı savaşıp sonunda kazandı. Bireye değer veren liberalizm Hristiyan geleneğini sürdürmektedir; buna karşı çıkanlar belirli Hristiyanlık-öncesi öğretilerini yeniden canlandırmaya çalışıyorlar. Devlet'e tapınanlar daha başlangıçtan beri eğitimi başarının anahtarı olarak görmüşlerdir. Bu, örneğin, Fichte'nin eğitimi uzun uzadıya ele alan *Alman Ulusuna Söylevler*'inde görülür. Fichte'nin istediği aşağıdaki bölümde ortaya konulmuştur:

«Biri çıkıp şöyle derse: 'Eğitimden öğrenciye doğruyu göstermesi ve bunu yapmayı öğütlemesinden başka ne beklenebilir? Bu öğütleri tutup tutmaması kendi bileceği bir iştir, tutmazsa, suç onundur; kendi özgür istemi (iradesi) vardır ve bunu ondan kimse alamaz'; düşündüğüm eğitimi daha keskin olarak nitелеmek için şu cevabı verirdim: 'Öğrencinin özgür istemini tanımak ve buna güvenmekte, şimdiye kadar görülen eğitimin ilk yanılgısı ve güçsüzlüğüyle boşunalarının kesinlikle kabul edilmesi yatmaktadır. Çünkü en güçlü uğraşmalarından sonra istemin özgür kaldığını, yani iyiyle kötü arasında kararsızca gidip geldiğini kabul edince, eğitim, istemi, ya da, istem insanın en özsel kökü olduğuna göre, insanı, yoğurmak istemediğini ve zaten yoğuramayacağı kabul etmiş olur. Yeni eğitim, tersine, istemi ele almaya karar verdiği alanda istem özgürlüğünü bütün bütün yok etmesini bilmelidir.'»

«İyi» insanlar yaratmak isteğinin sebebi bunların kendi başlarına «kötü» insanlardan daha iyi olması değildir; ona göre «Alman ulusu yalnız böyle

iyi adamlarla dayanabilir, ama kötü adamlar olunca yabancı ülkelerle karışması zorunludur.»

Bütün bunlar geniş görüşlü eğitmenin başarmak istediği şeylerin tam karşısını gösterir. «İstem özgürlüğünü yok etmek» bir yana, bireysel yargının güçlenmesi için uğraşacaktır geniş görüşlü eğitmen; bilgi araştırması karşısında bilimsel tutumu vermeye çalışacaktır; inançların tanıtımları denemesi ve yanıtlaması (respond) için çabalayacaktır; öğrencilerinin karşısında her şeyi bilen kimse pozu yapmayacaktır, ve bir saltık iyiliği araştırma gösterişiyle güçlülük hırsına kapılmayacaktır. Güçlülük hırsı politikacı için olduğu gibi eğitmen için de en büyük tehlikedir; eğitimde güvenilecek kişi çocuklarla onların kendi hesabına ilgilenmelidir, bir ordunun potansiyel askerleri ya da bir amacın propagandacıları olarak değil. Fichte ve onun ülkülerine mirasçı olan güçlü kimseler çocuk gördüklerinde şöyle düşünürler: «İşte elimde oynatabileceğim ham madde. Ona benim amaçlarım uğruna bir makina gibi davranmayı öğretebilirim; şimdilik yaşama sevinci, kendiliğindenlik, oyun sevgisi, dışarıdan zorlanan değil, içeriden gelen şeylere göre yaşama isteği işimi geciktirebilir; ama zorlayacağım okul yıllarından sonra bütün bunlar ölüp gidecektir; imgelem, sanat ve düşünce gücü boyun eğme zorunluğu tarafından yok edilecek; sevincin ölümü aşırılığın yerleşmesini kolaylaştıracak; sonunda insan maddem taş ocağından çıkan kaya ya da madenden çıkan kömür kadar edilgin olacak. Onları sürükleyeceğim savaşlarda kimisi ölecek, kimisi yaşayacaktır; ölenler coşkuyla ölecektir, kahramanlar gibi, yaşayanlar okullarımın onları alıştırdığı derin zihni kölelik dolayısıyla benim kölelerim olarak yaşayacaklardır.» Gençleri seven herhangi bir insan için bunlar korkunçtur; çocuklarımıza ellerinden geldiğince araba altında ezilmekten kaçınmayı nasıl öğretiyorsak, katı yürekli aşırıların elinde ezilmekten kaçınmayı da öyle öğretmeliyiz, ve bu amaç uğruna biraz şüpheli ve bütünüyle bağımsız olan bir zihin bağımsızlığı yaratmaya, ayrıca, olabildiği kadarıyla, sağlıklı çocukların doğal ve içgüdüsel yaşama sevincini korumaya çalışmalıyız. Açık görüşlü bir eğitimin görevleri bunlardır: yönetilmek dışında şeylerin değerini tanıtmak, özgür bir toplumun bilge yurttaşlarının yaratılmasına yardım etmek ve yurttaşlığın bireysel yaratıcılık içinde özgürlükle karışmasıyla, insan hayatına birkaç kişinin başarılabilirliğini gösterdiği görkemi insanların kazandırmasına yol açmak.

Çeviren : Murat Belge